

3. Vakai, *Tohi Tu'utu'uni Fika 2: Ko Hono Pule'i 'o e Siasí* (2010), 1.3.1; vakai foki, Mōsese 5:1, 4, 12, 27.
4. 'I he Andrew D. Olsen, *The Price We Paid: The Extraordinary Story of the Willie and Martin Handcart Pioneers* (2006), 445.
5. Vakai, "Leaves from the Life of Elizabeth Horrocks Jackson Kingsford," Utah State Historical Society, Manuscript A 719; in "Remembering the Rescue," *Ensign*, Aug. 1997, 47.
6. Fakatahataha'i pea fakanounou'i mei ha 'i-meili 'a Monikā Setiuiiki, ko e palesiteni 'o e Kau Finemui 'o e Siteiki Lakuna Naisolo Kalefōniá, pea mo ha lea ne fai 'e Lesilí Mōteniseni, ko e palesiteni 'o e Kau Finemui 'o e Siteiki Misiona Vieho Kalefōniá.
7. 'I ha fakamatata 'oku ui ko e "Why Do We Let Them Dress Like That?" (*Wall Street Journal*, Mar. 19–20, 2011, C3), ko hano taukave'i 'e ha fa'ē Siu fa'a fakakaukau 'a e tu'unga 'ulungāanga teuteu tāu mo e teunga tāu peá ne faka'apa'apa'i 'a e tā sipnga 'a e kakai fefine Māmongá.
8. "Ko e Fāmilí: Ko ha Fanongonongo ki Māmani," *Liahona*, Nōvema 2010, 129.
9. Vakai, Putnam and Campbell, *American Grace*, 244–45.
10. Vakai, Putnam and Campbell, *American Grace*, 504.
11. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 81:5; vakai foki Mōsaia 4:26.
12. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 138:56.
13. *Tohi Tu'utu'uni Fika 2: Ko Hono Pule'i 'o e Siasí* (2010), peesi 26.
14. Vakai, *Tohi Tu'utu'uni fika 2*, 6.1.
15. Vakai, *Tohi Tu'utu'uni Fika 2*, 4.5.
16. Vakai, Emily Matchar, "Why I Can't Stop Reading Mormon Housewife Blogs," salon.com/life/feature/2011/01/15/feminist_obsessed_with_mormon_blogs. 'Oku pehē 'e he fefine ko 'eni 'okú ne toka'i mo ne sai'ia 'aupito ke lau e ngaahi fakamatata 'a e kau fafine Māmongá.
17. Mei ha talanoa mo e palesiteni fakasiteiki 'o e Siteiki Nuku'alofa Tonga Ha'akamé, Lehonitai Mateaki ('a ia ne hoko foki ko ha palesiteni e Misiona Pāpua Niu Kini Pooti Molasipei) pea mo e palesiteni Fine'ofa fakasiteiki, Leinata Va'enuku.
18. Vakai, D'Vera Cohn and Richard Fry, "Women, Men, and the New Economics of Marriage," Pew Research Center, Social and Demographic Trends, pewsocialtrends.org. Kuo 'ilonga foki 'a e holo 'i he ngaahi fonua lahi 'a e tokolahi 'o e fānau 'oku fā'ele'i. Na'e ui 'eni ko e Demographic Winter.
19. "A Troubling Marriage Trend," *Deseret News*, Nov. 22, 2010, A14, quoting a report on msnbc.com.
20. Vakai, Simon Collins, "Put Family before Money-making Is Message from Festival," *New Zealand Herald*, Feb. 1, 2010, A2.
21. Gordon B. Hinckley, "Ko e Hou'eiki fafine 'o e Siasí," *Tūhulu*, Sānuai 1997, 82; vakai foki, Spencer W. Kimball, "Our Sisters in the Church," *Ensign*, Nov. 1979, 48–49.
22. "Kau Fefine 'o Saioné," *Ngaahi Himi*, fika 201.
23. Karen Lynn Davidson, *Our Latter-Day Hymns: The Stories and the Messages*, rev. ed. (2009), 338–39.

Fai 'e Palesiteni Henry B. Eyring
Tokoni 'Uluaki 'i he Kau Palesiteni 'Uluaki

Ngaahi Faingamālie ke Fai Lelei

'Oku fie ma'u ma'u pē 'i he founga 'a e 'Eiki ha kakai kuo nau 'ofa 'o fakatapui 'enau mo'uí mo e me'a 'oku nau ma'ú ki he 'Otuá mo 'Ene ngāuē, ke tokoni 'i 'aki kinautolu 'oku 'i ai 'enau ngaahi fie ma'u fakatu'asinó.

Ekāinga, ko e taumu'a 'eku pōpōaki ke fakalāngilangi'i mo fakamanatu e me'a kuo fai pea 'oku lolotonga fai 'e he 'Eiki ke tokoni'i 'Ene fānau 'oku masiva mo faingata'a'ia 'i he funga māmani. 'Okú Ne 'ofa He'ene fānau faingata'a'ia mo kinautolu 'oku fie tokoní. Pea kuó Ne fa'ufa'u ha ngaahi founga ke faitā-puekina ai 'a kinautolu 'oku fie ma'u tokoní mo kinautolu 'e foaki iá.

'Oku fanongo mai 'etau Tamai Hēvaní ki he ngaahi lotu 'Ene fānau he māmani 'o kole me'akaí, vala ke tuí, pea mo e ngeia te nau ma'u 'i ha'anau lava ke tokonaki pē ma'anatolú. Kuo a'u hake kiate Ia e ngaahi tautapa ko iá talu mei he taimi na'á Ne tuku ai 'a e tangatá mo e fefinē 'i he māmani.

'Oku mou 'ilo'i e ngaahi fie ma'u ko iá 'i he feitu'u 'oku mou nofo ai pea mei māmani kotoa. 'Oku fa'a ongo ki ho lotó 'a e manava'ofa. 'I ho'o fe'iloaki mo ha taha 'oku fainga ke ma'u ha'ane ngāuē, 'oku 'i ho lotó 'a e holi ke tokoní. 'Okú ke ongo'i ia 'i he taimi okú ke 'alu ai ki he 'api 'o ha uitou 'o 'ilo 'oku 'ikai ha'ane me'akaí.

'Okú ke ongo'i ia 'i ho'o mamata 'i he ngaahi tā 'o ha fānau 'oku tangutu pē 'o tangi 'i honau 'api kuo faka'auha 'e ha mofuike pe vela.

Koe'uhí 'oku fanongo 'a e 'Eiki ki he'enau tangi mo ongo'i 'a ho'o manava'ofa lahi kiate kinautolú, kuó Ne tuku mai ai ha ngaahi founga ki He'ene kau ākongá ke nau tokoni talu mei he kamata'angá. Kuó Ne fakaafe'i 'Ene fānau ke fakatapui honau taimi, 'enau koloá, mo 'enau mo'uí ke kau fakataha mo Ia 'i hono tokoni'i 'o e ni'ihi kehé.

Na'e 'i ai e kuonga na'e ui ai 'Ene founga tokoní ko e mo'uí 'aki e fonó 'o e fakatapu'i. Na'e ui 'Ene founga he kuonga 'e taha ko e kautaha uouanga-tahá. 'Oku ui ia 'i hotau kuongá ni ko e polokalama uelofea 'a e Siasí.

'Oku liliu e hingoá mo e fakaikiiki 'o e ngāuē ke fe'unga mo e ngaahi fie ma'u mo e tu'unga 'oku 'i ai e kakai. Ka 'oku fie ma'u ma'u pē 'i he founga 'a e 'Eiki ha kakai kuo nau 'ofa 'o fakatapui 'enau mo'uí mo e me'a 'oku nau ma'ú ki he 'Otuá mo 'Ene ngāuē, ke tokoni'i 'aki kinautolu 'oku 'i ai

'enua ngaahi fie ma'u fakatu'asinó.

Kuó Ne fakaafe'i mo fekau'i kitautolu ke tau kau 'i He'ene ngāue ke tokoni'i 'a kinautolu 'oku faingata'a'ia. Na'a tau fai ha fuakava 'i he vai 'o e papitaisó pea 'i he ngaahi temipale mā'oni'oni 'o e 'Otuá te tau fai ia. 'Oku tau fakafo'ou 'etau fuakavá 'i he'etau ma'u e sākalamēnití he Sāpaté.

Ko 'eku taumu'a 'i he 'aho ní ke fakamatala'i ha ni'ihi 'o e ngaahi faingamālie kuó Ne tuku mai ke tau tokoni'i ai e ni'ihi 'oku faingata'a'ia. He 'ikai te u lava 'o fakamatala'i kotoa kinautolu he ki'i taimi 'oku tau ma'ú. Ko 'eku 'amanakí ke fakafo'ou mo fakamālohia ho'omou tukupā ke ngāue.

'Oku 'i ai e himi 'oku kau ki he fakaafe 'a e 'Eikí ki he ngāue ko 'ení kuó u hiva 'aki talu 'eku kei si'i. 'I he'eku kei si'i ne lahi ange pē 'eku tokanga ki he fakafiefia 'o e fasi 'i he'eku tokanga ki he mālohi 'o hono fakaleá. 'Oku ou lotua te mou ongo'i hono ngaahi leá 'i homou lotó he 'ahó ni. Tau toe fanongo angé ki hono fakaleá:

Kuó u fai ha lelei 'i he māmaní?

Pe kuó u fai nai ha tokoni?

Ke fiefia ai 'a e loto mamahi,

Ka 'ikai, kuó u vaivai.

'E ma'ama'a pē 'a e ha'amongá

Ke ngāue loto tahá

Pe kuó u fakamo'ui nai ha mahaki?

Ne fie ma'u pe kuo 'i ai?

'Á hake pea fai lelei

Ko e finangalo [ia] 'o e Tamaí.

'Okú ne finangalo ki he fai lelei,

Ko e 'ofa ke tāpuakí.¹

'Oku 'omi ma'u pē 'e he 'Eikí ha fakatokanga kiate kitautolu kotoa. 'Oku 'i ai ha taimi 'e ni'ihi 'oku tupukoso hake pē ha ongo'i manava'ofa ki ha taha 'oku faingata'a'ia. Mahalo na'e ongo'i 'eni 'e ha tamai 'i ha'ane sio ki ha humu 'a ha ki'i tamasi'i 'o mamulu hono tuí. Mahalo na'e ongo'i ia 'e ha fa'ē 'i he'ene fanongo ki he tangi ilifia 'ene ki'i tamá he po'ulí. Mahalo na'e ongo'i 'e ha foha pe 'ofefine 'a e 'ofa ki ha taha na'e ngali loto mamahi pe ilifia 'i 'apiakó.

Kuo tau 'osi a'usia kotoa pē 'a e

ongoi 'ofa ki ha ni'ihi 'oku 'ikai ke tau maheni. Hangē ko 'ení, 'i ho'o fanongo ki he ngaahi peau 'i he Pasifikí na'e fakatupu 'e he mofuike 'i Siapaní, na'á ke ongo'i 'a e hoha'a kiate kinautolu 'e ala lavea aí.

Ne ongo'i 'e hamou lauiafe 'a e manava'ofá 'i ho'omou fanongo 'i he tāfea 'i Kuinisilani, 'i 'Aositelēliá. Na'e fakafuofua 'i pē 'e he ngaahi lipooti he ongoongó e tokolahi 'o e kau faingata'a'ia. Ka ne ongo'i 'e homou tokolahi 'a e faingata'a'ia 'a e kakaí. Na'e tali 'a e ui tokoní 'e ha kau ngāue tokoni 'a e Siasí 'e toko 1,500 pe lahi ange ai 'i 'Aositelēlia 'a ia ne nau omi ke tokoni mo fai ha fakafiemālie.

Ne nau tafoki mei he ongo'i manava'ofá 'o fai ha fili ke ngāue 'o fakatatau mo 'enua ngaahi fuakavá. Kuó u 'osi mamata he ngaahi tāpuaki kuo ma'u 'e ha taha faingata'a'ia 'oku fai kiate ia ha tokoni pea pehē ki he tokotaha 'okú ne ma'u 'a e faingamālie ke tokoní.

'Oku 'ilo 'e he mātu'a fakapotopotó 'a e founga ke tāpuaki'i ai e mo'ui 'a honau ngaahi fohá mo e 'ofefiné 'o fakafou 'i he fie ma'u kotoa pē 'a e ni'ihi kehé. Ne toki ha'ú ni ha fānau 'e toko tolu ki homau matapā 'i mu'á mo

ha me'akai ifo. Na'e 'ilo'i 'e he'enua mātu'á 'emau fie ma'u tokoní peá na fakakau 'ena fānau 'i he faingamālie ke tokoni'i kinautolú.

Na'e faitāpuekina 'e he mātu'á homau fāmilí 'aki 'enua tokoni 'ofá. 'I he'ena fili ke kau 'ena fānau 'i he foakí, na'á na 'oatu ai ha ngaahi tāpuaki ki hona makapuna he kaha'ú. Ne u 'ilo pau mei he malimali 'a e fānau 'i he'enua mavahe mei homau 'apí 'e hoko ia. Te nau fakahā ki he'enua fānau 'a e fiefia ne nau ongo'i 'i hono fai e tokoni 'ofa ma'á e 'Eikí. 'Oku ou manatu ki he'eku ongo'i fakalongolongo 'a e fiamālie he'eku kei si'i 'i he'eku ta'ata'aki e vao he kaungā'apí 'i hano fakaafe'i au 'e he'eku tamaí ke ma ó. 'I he taimi kotoa pē 'oku fakaafe'i ai au ke u fai ha tokoní, 'oku ou manatu peá u tui ki he himi ko e "E 'Otuá ko Homau Tu í."²

'Oku ou 'ilo na'e hiki hono fakaleá ke fakamatala'i 'a e fiefia 'oku ma'u mei he hū ki he 'Eikí 'i he 'aho Sāpaté. Ka na'e ongo'i 'e he fānau ne omi ki homau matapaá mo e me'aká 'a e fiefia 'i hono fai e ngāue 'a e 'Eikí 'i he lolotonga e uiké. Pea na'e sio 'enua mātu'á ki he faingamālie ke nau fai ai ha lelei mo fakamafola atu e fiefiá ki

he ngaahi to'u tangata hokó.

'Oku 'omi 'e he founga tokanga 'i 'e he 'Eikí 'a e kau faingata 'a 'iá, ha toe faingamālie 'e taha ke faitāpuekina ai 'e he mātu 'á 'a 'enau fānaú. Ne u mamata ai 'i ha falelotu he Sāpate 'e taha. Na'e 'oange 'e ha ki'i tamasi'i ha sila foaki ki he pīsopé 'i he'ene hū atu ki falelotu pea toki fai e houalotu sākalamēnití.

Na'á ku 'ilo 'i e fāmilí mo e ki'i tamasi'i. Ne toki fanongo pē e fāmilí na'e 'i ai ha taha faingata 'a 'ia he uōtí. Na'e peheni e lea 'a e tamaí ki he ki'i tamasi'i 'i he'ene fa'o ki he silá ha foaki 'aukai lahi ange 'i he angama-hení: "Na'a tau 'aukai he 'ahó ni mo lotua 'a kinautolu 'oku faingata 'a 'iá. Kātaki 'o 'ave 'eni ki he pīsopé ma'a-tautolu. 'Oku ou 'ilo te ne foaki ia ke tokoni 'i 'a kinautolu 'oku lahi ange 'enau ngaahi fie ma'ú 'iate kinautolú."

He 'ikai ongo 'i 'e he tamasi'i 'ene fiekaia he Sāpate ko iá ka te ne

manatu loto māfana ki he 'aho ko iá. Ne u lava pē 'o tala mei he'ene mali-malí mo 'ene puke ma'u e silá 'a 'ene ongo 'i 'a e falala ange 'ene tamaí ke ne to'oto'o e foaki 'a e fāmilí ma'á e masivá. Te ne manatu 'i e 'aho ko iá 'i he'ene hoko ko ha tikoní, pea mahalo pē 'o ta'engata.

Ne u mamata 'i he fiefia tatau pē 'i he ngaahi ta'u kuohilí 'i he fofonga 'o ha ni'ihí ne tokoni ki he kakai 'i 'Aitahoó, ma'á e 'Eikí. Ne papā e holisi maka 'i he Vai Titoní, 'i he 'aho 5 'o Sune 1976. Ne mālōlō ai ha toko 11. Ne pau ke mavahe ha toko lauiafe mei honau ngaahi 'apí 'i ha ngaahi houa si'i pē. Ne tafia ha ngaahi 'apí 'e ni'ihí. Pea na'e toki lava pē ke fakalelei 'i ke nofo 'i ha ngaahi fale 'e laungeau 'i ha ngāue mo ha fakamole ne lahi ange ia 'i he me'a ne malava 'e kinautolu na'e 'a'ana iá.

Na'e fie kaungāmamahi e ni'ihí ne nau fanongo ki he me'a na'e hokó 'o

nau ongo 'i ke fai ha lelei. Ne mavahe e kaungā'apí, kau pīsopé, kau palesiteni Fine'ofá, kau taki fakakōlomú, kau faiako faka'apí mo e kau faiako 'a'ahí mei honau ngaahi 'apí mo 'enau ngāue ke fakama'a e ngaahi fale 'o e ni'ihí kehe ne tāfeá.

Ne foki mai ha ongome'a ki Lekisi-peeki mei ha'ana mālōlō 'eve'eva hili e tāfeá. Na'e 'ikai ke na ō kinaua ki hona 'apí. Ka na'á na ma'u e pīsopé 'o 'eke ange pe ko e fē feitu'u 'e lava ke na tokoni aí. Na'á ne fakahinohino ange ha fāmilí na'e faingata 'a 'ia.

Hili ha ngaahi 'aho si'i na'á na ō ke vakai 'i 'a hona 'apí. Kuo 'osi pulia ia 'i hono tafia 'e he tāfeá. Na'á na toe foki pē ki he pīsopé 'o 'eke ange, "Ko e hā e me'a 'okú ke fie ma'u ke ma fai he taimi ní?"

Ko e fē pē feitu'u 'okú ke nofo aí, kuó ke 'osi mamata 'i he liliu 'a e mana 'o e manava'ofá 'o hoko ko e ngāue ta'esiokitá. Mahalo pē na'e 'ikai hoko ia hili ha fakatamaki fakanatula lahi na'e hoko. Kuó u mamata ai 'i he kōlomu 'o e lakanga fakataula'eikí, 'i he tu'u hake 'a ha tangata 'o fakamatala ki ha ngaahi fie ma'u 'a ha tangata pe fefine 'oku fekumi ki ha faingamālie ngāue ke tauhi 'aki ia mo hono fāmilí. Na'e lava ke u ongo 'i 'a e fiekaungā-mamahi 'i he lokí, ka na'e fokotu'u hake 'e ha ni'ihí e hingoa 'o ha kakai te nau lava 'o fakangāue 'i e tokotaha fie ma'u ngāue.

Ko e me'a ko ia ne hoko 'i he kōlomu 'o e lakanga fakataula'eikí pea mo ia 'i he ngaahi fale na'e tāfeá 'i 'Aitahoó, ko hono fakahaa 'i ia 'o e founga 'a e 'Eikí ke tokoni 'i 'aki kinautolu 'oku faingata 'a 'iá ke nau mo'ui fakafalala pē kiate kinautolu. 'Oku tau ongo 'i manava'ofa pea 'oku tau 'ilo 'i e me'a ke fai ke tokoni ai 'i he founga 'a e 'Eikí.

'Oku tau fakamanatu he ta'ú ni e ta'u 75 'o e polokalama uelofea 'a e Siasí. Na'e kamata ia ke feau 'aki e ngaahi fie ma'u 'anautolu na'e mole 'enau ngāue, ngaahi fāmá, pea mo honau ngaahi 'apí hili e taimi ne 'iloa "Ko e Tōlalo 'a e Tu'unga Fakapa'angá."

Kuo toe hoko mai pē 'i hotau kuongá ni ha ngaahi fie ma'u fakasetu'asino lahi 'a e fānau 'a e Tamai Hēvaní 'o hangē ko ia kuo hoko pea

'e hoko 'i he kuonga kotoa pē. 'Oku 'ikai fakataumu'a e ngaahi tefito'i mo'oni 'oku makatu'unga ai e polokalama uelofea 'a e Siasí ki he kuonga pe feitu'u pē 'e taha. 'Oku ma'á e kuonga mo e feitu'u kotoa pē ia.

'Oku fakalaumālie mo ta'engata e ngaahi tefito'i mo'oni ko iá. 'I he'ene peheé, ko 'ene mahino ko ia kiate kitautolu mo tau tukuloto'i iá, 'e lava leva ke tau sio ai mo faka'aonga'i e ngaahi faingamālie ke tokoni 'i ha taimi mo ha feitu'u pē 'e fakaafe'i kitautolu 'e he 'Eikí ke tau tokoni aí.

Ko ha ngaahi tefito'i mo'oni 'eni na'a nau tatakí au 'i he taimi ne u fie tokoni ai 'i he founga 'a e 'Eikí mo tokoni'i au 'e ha ni'ihí kehe.

'Uluakí, 'oku fiefia ange 'a e tokotaha kotoa pē mo ongo'i 'ene faka'apa'apa'i pē iá 'i he taimi 'oku lava ke nau tokonaki ai ma'anautolu mo honau fāmilí pea nau toki tokoni ke tokanga'i ha ni'ihí kehé. Ne u hounga'ia 'iate kinautolu ne tokoni ke feau 'eku ngaahi fie ma'ú. Pea ne toe lahi ange 'eku hounga'ia he ngaahi ta'u hokohoko maí 'iate kinautolu ne nau tokoni ke u mo'ui fakafalala pē kiate aú. Pea ne u toki hounga'ia taha 'iate kinautolu ne nau fakahaa'i mai e founga ke u faka'aonga'i ai 'eku koloa hulú ke tokoni ki he ni'ihí kehé.

Kuó u 'ilo ko e founga ke hulu ai 'eku koloá ko e 'ai ke si'i ange 'eku fakamolé he pa'anga 'okú te ma'u maí. 'I he'eku ma'u e koloa hulu ko iá, ne u lava ai ke 'ilo'i 'oku lelei ange e foaki atú 'i he ma'u maí. 'Oku kau 'i hono 'uhingá he 'oku tāpuaki'i kitautolu 'e he 'Eikí 'i he taimi 'oku tau tokoni ai 'i He'ene foungá.

Na'e lea 'a Palesiteni Malioni G. Lomeni 'o fekau'aki mo e ngāue fakaelofea 'o pehē, "I he ngāue ni, he 'ikai lava ke ke foaki peá ke masiva ai." Peá ne toki talamai e lea na'e fai 'e he'ene palesiteni fakamisioná, ko Melevini J. Pālati: "He 'ikai lava ke foaki 'e ha taha ha paku'i mā ki he 'Eikí ta'e te ne toe ma'u mai ha fo'i mā."³

Kuó u 'ilo'i hono mo'oni 'i he'eku mo'uí. 'I he taimi 'oku ou foaki lahi ange ai ki he fānau 'a e Tamai Hēvaní 'oku faingata'a'ia, 'okú Ne anga'ofa leva kiate au.

Ko e tefito'i mo'oni hono ua kuó ne tatakí au 'i he ngāue fakaelofea ko e mālohi mo e tāpuaki 'o e uouangatahá. 'I he'etau fetakinima ke tokoni'i e faingata'a'ia, 'oku fetaiaki leva ai 'e he 'Eikí hotau lotó. Na'e fakalea peheni ia 'e Palesiteni J. Lūpeni Kalake ko e Si'i: "Kuo 'omi . . . 'e he foaki ko iá . . . 'a e ongo fakafiefia taha 'o e feohi fakatokouá 'i he ngāue fakataha 'a e kau tangata taukei 'i he tafa'aki kehekehe mo e fa'ahinga ngāue ma'u'anga mo'ui kehekehe, 'i he ngoue Uelofea pe ha toe ngāue kehe pē."⁴

'Oku mo'oni 'oku tupulaki 'a e ongo fakatokouá 'i he tokotaha 'okú ne ma'u 'a e foakí mo ia 'okú ne fai e foakí. 'Oku 'i ai ha ongo'i vāofi 'o a'u mai pē ki he 'ahó ni 'i hoku vā mo ha tangata ne ma ngāue fakataha 'i hono tata e pelepelá mei hono falé 'i he tāfea na'e hoko 'i Lekisipēki. Peá ne ongo'i e ngeia fakatāutaha lahi ange 'i he me'a kotoa kuó ne fai pē ma'ana mo hono fāmilí. Kapau ne ma takitaha ngāue mavahevahe pē, ne mei mole meiate kimaua fakatou'osi ha tāpuaki fakalaumālie.

Hoko mai ai ki he tefito'i mo'oni hono tolu 'o e ngāue fakaelofea kiate aú: Fakakau ho fāmilí 'i he ngāue ke nau lava 'o ako ke fetauhi'aki 'iate kinautolu lolotonga 'enau tokanga'i e ni'ihí kehé. 'E fetokoni'aki ho ngaahi foha mo e ngaahi 'ofefine 'oku mou ngāue fakatahá ke tokoni'i e ni'ihí kehe 'oku faingata'a'ia 'i he taimi 'o e faingata'a.

Ne u ako e tefito'i mo'oni mahu'inga 'o e Uelofea 'a e Siasí 'i he'eku hoko ko e pīsopé. Ne hoko ia 'i he'eku muimui ki he fekau 'i he folofolá ke fekumi ki he masivá. Ko e fatongia ia 'o e pīsopé ke fekumi pea tokoni'i 'a kinautolu 'oku kei fie ma'u tokoní hili e me'a kuo nau lava 'o fai mo honau ngaahi fāmilí. Ne u 'ilo 'oku fekau'i mai 'e he 'Eikí 'a e Laumālie Mā'oni'oni ke tau lava 'o "kumi pea te mou 'ilo"⁵ 'i hono tokanga'i 'o e masivá 'o hangē pē ko ia 'oku hoko 'i he fekumi ki he mo'oni. Pea na'á ku ako ke fakakau 'a e Palesiteni Fine'ofá 'i he fekumí. Mahalo kuó ne tomu'a ma'u 'e ia e fakahaá 'iate koe.

'E fie ma'u 'e hamou ni'ihí e ue'i fakalaumālie ko iá 'i he ngaahi māhina ka hoko maí. 'E fakaafe'i e kāingalotú he funga māmaní ke nau kau atu ki ha 'aho ngāue tokoni ke fakamanatu 'aki e ta'u 75 'o e polokalama uelofea 'a e Siasí. 'E feinga e kau takí mo e kāingalotú ke ma'u ha fakahā 'i he'enau fokotu'utu'u ko ia e ngaahi ngāue.

Te u 'oatu ha fokotu'u 'e tolu ki hono palani ho'omou ngāue tokoní.

'Uluakí, teuteu'i fakalaumālie koe pea mo kinautolu 'okú ke takí. Te mou toki lava 'o mamata lelei ki he taumu'a 'o e ngāue 'i he'ene hoko ko ha tāpuaki fakalaumālie mo fakatu'asino ki he mo'ui 'a e fānau 'a e Tamai Hēvaní 'o kapau 'e fakavaivai'i e lotó 'e he Fakalelei 'a e Fakamo'uí.

Ko 'eku fokotu'u hono uá ke fili 'a e ni'ihí te mou tokoní'i mei he kakai 'i he pule'angá pe 'i he koló 'e ongo 'enau ngaahi fie ma'ú ki he loto 'o kinautolu 'oku nau fai e tokoní. 'E ongo'i 'e he kakai 'oku tokoní'i 'a 'enau 'ofá. 'E lahi ange 'ene tokoni ke nau ongo'i fiefiá 'o hangē ko e tala'ofa 'a e fo'i hivá, 'o mahulu hake ia 'i hono feau pē 'enau ngaahi fie ma'u fakatu'asinó.

Ko 'eku fokotu'u faka'osí ke mou palani ke faka'aonga'i e mālohi 'o e ngaahi ha'i fakafāmilí, 'o e ngaahi kōlomú, ngaahi houalotú, mo e kakai 'oku mou 'ilo 'i homou tukui koló. 'E hanga 'e he ongo'i uouangatahá 'o liunga lahi 'a e 'aonga 'o e ngāue 'oku mou faí. Pea 'e tupulaki e ongo'i uouangatahá 'i he ngaahi fāmilí, 'i he Siasí, pea 'i he tukui koló pea 'e hoko ia ko ha tukufakaholo 'e tu'uloa hili ia ha taimi fuoloa mei he 'osi 'a e ngāue tokoní.

Ko hoku faingamālie 'eni ke u fakahā atu ai e lahi 'eku hounga'ia 'iate kimoutolú. 'I he tokoni 'ofa kuo mou fai ma'á e 'Eikí, kuo fakafou mai ai 'iate au 'a e fakamālō 'a e kakai kuo mou tokoní'i 'i he'emaui fe'iloaki mo kinautolu he funga māmaní.

Na'a mou 'ilo ha founga ke ngaohi ai kinautolu ke nau fiefia ange 'i ho'omou tokoni 'i he founga 'a e 'Eikí. Kuo mou foaki tau'atāina mo e kau ākongā loto fakatōkilalo 'a e Fakamo'uí, hangē ko kimoutolú, 'o mou tokoní'i e ni'ihí

kehé, pea kuo fakahā kiate au 'e he kakai kuo mou tokoni'í 'a 'enau loto hounga'ia.

'Oku fakahā kiate au 'e he kakai kuo mou ngāue fakatahá 'a e hounga'ia tatau. 'Oku ou manatu ki ha taimi ne u tu'u ai he tafa'aki 'o Palesiteni 'Eselā Tafu Penisoní. Na'á ma talanoa kau ki he tokoni uelofea 'i he Siasi 'o e 'Eikí. Na'á ku 'ohovale 'i he'ene hā longomo'uí pea pehē loto vēkeveke mai ia, "Oku ou 'ofa 'i he ngāué ni, pea ko e ngāué ia!"

'Oku ou fakafofonga'i atu 'a e 'Eikí 'i he 'oatu 'o e fakamālō 'i ho'omou ngāue ke tokoni'i e fānau 'a 'etau Tamai Hēvaní. 'Okú Ne 'afio'i kimoutolu pea 'okú Ne 'afio'i ho'omou ngāué, faivelengá, mo e feilaulá. 'Oku ou lotua ke Ne foaki atu 'a e tāpuaki ko ho'omou mamata ki he fua 'o ho'omou ngaahi ngāué 'i he fiefia 'a e kakai kuo mou tokoni'i ma'á e 'Eikí.

'Oku ou 'ilo 'oku mo'ui 'a e 'Otuá ko e Tamaí pea 'okú Ne fanongo mai ki he'etau ngaahi lotú. 'Oku ou 'ilo ko e Kalaisí 'a Sīsū. 'E lava ke fakahaohaoa'i mo fakamālohia kimoutolu mo kinautolu 'oku mou tokoni'í, 'i ho'omou tauhi kiate Iá mo tauhi 'Ene ngaahi fekaú. 'E lava ke mou 'ilo 'o hangē ko ia 'oku ou 'ilo'í, 'i he mālohia 'o e Laumālie Mā'oni'oni, ko Siosefa Sāmitá ko e palōfita ia 'a e 'Otuá ne toe fakafoki mai 'a e Siasi mo'oni mo mo'ui ko 'ení. 'Oku ou fakamo'oni ko Palesiteni Tōmasi S. Monisoní ko e palōfita mo'ui ia 'a e 'Otuá. Ko ia 'a e fa'ifa'itaki'anga ma'ongo'onga 'o e me'a ne fai 'e he 'Eikí: 'o fe'alu'aki 'o fai lelei. 'Oku ou lotua 'e lava ke tau puke hotau ngaahi faingamālie ke "hiki hake e ngaahi nima 'oku tautau ki laló, pea fakamālohia] 'a e ngaahi tui 'oku vaivaí." "I he huafa toputapu 'o Sīsū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. "Kuó u Fai ha Lelei?" *Ngaahi Himi*, fika 129.
2. "E 'Otuá ko Homau Tu'i," *Ngaahi Himi*, fika 77.
3. Marion G. Romney, "Welfare Services: The Savior's Program," *Ensign*, Nov. 1980, 93.
4. J. Reuben Clark Jr., 'i he Conference Report, Oct. 1943, 13.
5. Vakai, Mātiu 7:7–8; Luke 11:9–10; 3 Nifai 14:7–8.
6. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 81:5.

Fai 'e Palesiteni Dieter F. Uchtdorf

Tokoni Ua 'i he Kau Palesitenisí 'Uluakí

Ko Hono Hikinima'í 'o e Kau 'Ōfisa 'o e Siasí

'Oku fokotu'u atu ke tau poupuu'i 'a Thomas Spencer Monson ko e palōfita, tangata kikite mo e tangata ma'u fakahā pea mo e Palesiteni 'o e Siasi 'o Sīsū Kalaisí 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní; Henry Bennion Eyring ko e Tokoni 'Uluakí 'i he Kau Palesitenisí 'Uluakí; pea mo Dieter Friedrich Uchtdorf ko e Tokoni Ua 'i he Kau Palesitenisí 'Uluakí.

Ko kinautolu 'oku loto ki aí, fakahā mai.

Ka 'oku 'i ai ha ta'e loto pea fakahā mai.

'Oku fokotu'u atu ke tau poupuu'i 'a Boyd Kenneth Packer ko e Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá pea ko e kau mēmipa 'eni 'o e kōlomu ko iá: Boyd K. Packer, L. Tom Perry, Russell M. Nelson, Dallin H. Oaks, M. Russell Ballard, Richard G. Scott, Robert D. Hales, Jeffrey R. Holland, David A. Bednar, Quentin L. Cook, D. Todd Christofferson, mo Neil L. Andersen.

Ki kimoutolu 'oku loto ki aí, fakahā mai.

Ka 'i ai ha ta'e loto, fakahā mai.

'Oku fokotu'u atu ke tau poupuu'i e ongo tokoni 'i he Kau Palesitenisí 'Uluakí mo e Kau 'Aposetolo 'e Toko

Hongofulu Mā Uá ko e kau palōfita, kau tangata kikite mo e kau tangata ma'u fakahā.

Ko kimoutolu 'oku loto ki aí, kātaki 'o fakahā mai.

Ka 'oku 'i ai ha ta'e loto pea fakahā mai he founga tatau pē.

'Oku mau fokotu'u atu ke tau tukuange e ni'ihiko 'eni mei he'enua hoko ko e Kau Fitungofulu Faka'ēliá 'o kamata mei he 'aho 1 'o Mē 2011: José L. Alonso, Nelson L. Altamirano, John S. Anderson, Ian S. Arden, Sergio E. Avila, David R. Brown, D. Fraser Bullock, Donald J. Butler, Vladimiro J. Campero, Daniel M. Cañoles, Carl B. Cook, I. Poloski Cordon, J. Devn Cornish, Federico F. Costales, LeGrand R. Curtis Jr., Heber O. Diaz, Andrew M. Ford, Julio G. Gaviola, Manuel Gonzalez, Daniel M. Jones, Donald J. Keyes, Domingos S. Linhares, B. Renato Maldonado, Raymundo Morales, J. Michel Paya, Stephen D. Posey, Juan M. Rodriguez, Gerardo L. Rubio, Jay L. Sitterud, Dirk Smibert, Eivind Sterri, Ysrael A. Tolentino, W. Christopher Waddell, mo Gary W. Walker.

Ko kinautolu 'oku fie kau mai hono fakahā 'i 'etau hounga'ia he'enua ngāue kāfakafá ni, kātaki 'o fakahā mai.